

แบบอย่างของคนดีแห่งแผ่นดินไทย

โดย ผศ.ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม*

เนื่องในงานธรรมสมโภช มงคลสมัยที่พระเดชพระคุณหลวงพ่พระพรหมมั่งคลาจารย์ (ปัญญาันทภิกขุ) เจริญชนมายุครบ ๘ รอบ ๙๖ ปี ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ มีหนังสือแจกให้กับผู้มาร่วมงานเล่มหนึ่งชื่อ “๙๖ ปี ปุชนิยมบุคคลแห่งแผ่นดินไทย พระพรหมมั่งคลาจารย์ (ปัญญาันทภิกขุ)”

ปัจจุบันนี้ ประเทศไทยขาดแบบอย่างของคนดีมากที่สุด เมื่อมีการยกย่องใครก็ตามให้เป็นปุชนิยมบุคคล ย่อมเป็นที่น่ายินดี ควรแก่การให้ความสนใจ เพื่อลูกหลานไทยจะได้ยึดถือเป็นแบบอย่าง เพราะนั่นหมายถึงท่านผู้นั้น ต้องมีคุณสมบัติคุณธรรม ผลงานที่น่าศึกษาหลายเรื่องเหลือเกิน

หนังสือ “๙๖ ปี ปุชนิยมบุคคลแห่งแผ่นดินไทย พระพรหมมั่งคลาจารย์ (ปัญญาันทภิกขุ)” ประกอบด้วยทัศนะของบุคคลสำคัญ นักคิด นักเขียนร่วมสมัย ทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นหนังสือปกแข็ง เล่มใหญ่ น่าอ่านมาก

พระเดชพระคุณหลวงพ่ปัญญาันทะ เป็นพระมหาเถระ ที่เป็นแบบอย่างของพระสงฆ์ ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นศาสนทายาท สืบทอดพุทธประสงค์อย่างสมบูรณ์ ควรค่าแก่การยกย่องให้เป็นแบบอย่างของ

* ผศ.ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม. รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คนดีแห่งแผ่นดินไทย และควรค่าแก่การที่นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย จะได้ยึดถือไว้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

แต่เพื่อเป็นการเสนอแบบอย่างของคนดีแห่งแผ่นดินไทย อันได้แก่พระเดช
พระคุณหลวงพ่อบัณฑิตนันทะ พระผู้เป็นแม่แบบในการปราบความเห็นแก่ตัวให้
หมดไปจากจิตใจของผู้คน และเป็นแม่ทัพธรรมแห่งคณะสงฆ์ไทย ผู้เขียนจะขอเสนอ
บทความของบุคคลสำคัญของประเทศไทยสัก ๒ ท่าน ที่แสดงทัศนคติต่อพระเดช
พระคุณหลวงพ่อบัณฑิตนันทะไว้ในหนังสือ “๙๖ ปี ปุชนียบุคคลแห่งแผ่นดินไทย
พระพรหมมัจฉาจารย์ (บัณฑิตนันทิกขุ)” ท่านแรก คือ พระเดชพระคุณพระ
พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) วัดญาณเวศกวัน นครปฐม ท่านกล่าวถึงพระเดช
พระคุณหลวงพ่อบัณฑิตนันทะว่า เป็นผู้นำสู่ยุคใหม่แห่งงานเผยแผ่ โดยท่านเริ่มเรื่องว่า

วัฒนธรรมประเพณี เป็นวิถีชีวิตของสังคม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเกาะกุม
สังคมให้ผนึกรวมตัวกันอยู่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีเอกลักษณ์ของตนและ
แก่นร้อยสืบทอดยึดโยงรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้นไว้ให้คงอยู่ได้ ผ่านอดีต
สู่ปัจจุบันและต่อไปในอนาคต เป็นคุณค่าที่ทำให้สังคมมีความประณีตงดงาม เป็น
สภาพแวดล้อมที่หล่อหลอมชีวิตจิตใจของบุคคลให้เข้าสู่ระบบแห่งค่านิยมและจริยธรรม
ที่สังคมนั้นยอมรับ และถ่ายทอดกันมาและในที่สุดเป็นเครื่องแสดงถึงระดับแห่งความเจริญ
พัฒนาของสังคมนั้นเอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อกาลเวลาผ่านไป สังคมเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะเมื่อ
มีการปะทะกระทบกับปัจจัยแปลกใหม่จากภายนอก สังคมที่ดีจะมีการปรับตัวทาง
วัฒนธรรมองค์ประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมจะต้องได้รับการปรับปรุง เช่น ประเพณี
บางอย่างจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนอาจจะมีองค์ประกอบใหม่ ๆ ของ
วัฒนธรรมเกิดขึ้น ถ้าสังคมยึดมั่นเหนียวแน่นในวัฒนธรรมประเพณีจนเกินไปก็จะ
กลายเป็นสังคมที่แข็งทื่อ และเมื่อนั้นวัฒนธรรมประเพณีแทนที่จะช่วยให้สังคมนั้น
เจริญออกงาม ก็อาจจะกลายเป็นเครื่องขัดขวางความเจริญออกงามของสังคม

ดังนั้น สังคมที่ดีงามแท้ นอกจากมีวัฒนธรรมที่ดีงามของตนเองแล้วจะต้องมี
ความฉลาดสามารถในการพัฒนาวัฒนธรรมของตนด้วย โดยต้องรู้จักรักษาวัฒนธรรม
ประเพณีที่ควรรักษา รู้จักแก้ไขเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณีส่วนที่ควรเปลี่ยนแปลง

ที่มีความสามารถ วัดและพระสงฆ์เป็นสถาบันสำคัญที่รักษาสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีของสังคมไทยและได้ทำหน้าที่นี้มาด้วยดี แต่ก็ต้องยอมรับความจริงว่า องค์ประกอบบางส่วนของวัฒนธรรมประเพณีนั้นถูกถ่ายทอดรักษาไว้ในสภาพที่เป็นเพียง รูปแบบอันแข็งทื่อและปราศจากชีวิตชีวา โดยเฉพาะเมื่อสังคมไทยก้าวเข้าสู่ยุคใหม่แห่ง การปะทะกับวัฒนธรรมภายนอกจากตะวันตก เมื่อประมาณ ๑ ศตวรรษมานี้ วัฒนธรรมประเพณีบางส่วน ที่มีแต่รูปแบบอันขาดชีวิตชีวา ก็เริ่มกลายเป็นสิ่ง แปรกแยกไม่สามารถสื่อความหมายกับคนในยุคใหม่ ไม่สามารถสนองความต้องการ ของสังคมที่เปลี่ยนแปลง และไม่สามารถทำหน้าที่ของตนอย่างได้ผลสาระส่วนสำคัญ แห่งชีวิตของพระสงฆ์ ได้แก่ การบำเพ็ญศาสนกิจและศาสนกิจที่สำคัญด้านหนึ่ง ก็คือการเผยแผ่หรือการแสดงธรรม ในสังคมไทยงานเผยแผ่หรือประกาศธรรมของ พระสงฆ์ได้ดำเนินมาโดยมีองค์ประกอบด้านวัฒนธรรมประเพณีโดยเฉพาะพิธีกรรม เจริญพอกพูนขึ้นมาแวดล้อมห่อหุ้มจนกลายเป็นรูปแบบที่ค่อนข้างตายตัวจนกระทั่ง การแสดงธรรมนั้นจะกลายเป็นเพียงพิธีกรรมอย่างหนึ่ง

การแสดงธรรมจะต้องเป็นไปในรูปแบบที่เรียกว่า การแสดงพระธรรมเทศนา ซึ่งพระธรรมกถึกจะต้องขึ้นไปนั่งแสดงบนธรรมมาสน์ ที่มีกาะและสลักอย่างสวยงาม เป็นศิลปะวัตถุอย่างหนึ่ง และต้องถือคัมภีร์ที่ทำด้วยใบลาน หรือทำให้เป็นรูปร่าง อย่างใบลาน ขณะที่ขึ้นสู่ธรรมมาสน์ก็อาจจะต้องมีปี่พาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ ครั้น จะเริ่มแสดงพระธรรมเทศนานั้น ก็จะต้องมีอุบาสกกล่าวคำอาราธนาเป็นภาษาบาลีก่อน พระธรรมเทศนาที่ต้องเริ่มต้นด้วยข้อความภาษาบาลีที่ยกขึ้นตั้งเป็นนิกเขปบท ต้อง ยกข้อความภาษาบาลีขึ้นอ้างบ่อย ๆ ในระหว่างคำบรรยายก็เต็มไปด้วยคำศัพท์ยาก ๆ โดยดำเนินไปตามลีลาของการแสดง ที่อ่านหรือพูดเอื้อนเป็นทำนองตามที่ถือกันมา เป็นแบบแผน จบลงด้วยการอนุโมทนาเป็นคำบาลีและถวายเครื่องบูชาภัณฑ์เทศน์

ประเพณีเกี่ยวกับการแสดงพระธรรมเทศนาอย่างนี้ได้ลงร่องเป็นรูปแบบตายตัว จนกลายเป็นเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ ที่จะต้องทำให้ถูกต้องตามแบบ ถ้าบุคคลใด หรือกลุ่มใดไม่ปฏิบัติตามแบบแผนพิธีนั้น ก็จะถูกติเตียนกล่าวหาว่าเป็นผู้ลบหลู่ ไม่เคารพธรรมกลายเป็นคนเสียหาย จึงยากที่จะมีผู้ใดหาญกล้าลุกขึ้นมาแสดง หรือ จัดให้มีการแสดงธรรมในลักษณะที่นอกเหนือจากแบบแผนพิธีนั้น ถึงแม้จะมีผู้ทำขึ้น บ้างก็จะถูกติเตียนกล่าวหาว่าจนต้องหดหายไป ไม่อาจขยายตัว

แต่พร้อมกันนั้น ในขณะที่สังคมเปลี่ยนแปลงไป คนรุ่นใหม่ไม่อาจเข้าใจ และซาบซึ้งในธรรมที่แสดงอย่างนั้นได้ การแสดงธรรมตามแบบแผนพิธีอย่างนั้น จึงกลับกลายเป็นอุปสรรคขัดขวางการเผยแผ่พระศาสนาและการประกาศธรรม เป็น เครื่องสร้างความรู้สึกแตกแยกเบียดเบียน และทำให้คนเหินห่างออกไปจากพระศาสนา ยิ่งขึ้น

ท่ามกลางความยึดถือเหนียวแน่นในประเพณีการแสดงธรรมตามแบบแผน พิธีอย่างนั้น และสภาพที่พระสงฆ์ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งปฏิบัติตามประเพณีนั้น ไม่อาจนำธรรมเข้าถึงมวลประชาชน วงเขตแห่งประชาชนที่สนใจสดับรับฟังคำสอน พระศาสนาก็บีบตัวหดแคบเข้ามา ๆ วงการแสดงธรรมเริ่มเจียบเหงา จืดชืด และ ขาดชีวิตชีวา จนจะกลายเป็นวังเวง

สภาพเช่นนี้ย่อมอาจเป็นอันตราย แม้ต่อความดำรงมั่นของพระพุทธศาสนา สภาพที่กล่าวนี้ได้เป็นอยู่นานทีเดียว จนกระทั่งประมาณ ๕๐ ปีเศษมานี้ ก็ได้ปรากฏ มีพระภิกษุรูปหนึ่งแหวกวงก้าวออกมาจากแบบแผนประเพณี

แทนที่จะขึ้นนั่งแสดงพระธรรมเทศนาบนธรรมาสน์ ท่านพระภิกษุรูปนี้ยืนแสดง ปาฐกถาธรรมบนเวทีและใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ คือไมโครโฟนและเครื่องขยายเสียง

แทนที่จะใช้ตาลปัตรและถือคัมภีร์ ท่านพระภิกษุรูปนี้พูดปากเปล่า ด้วยมือเปล่าหรือถือไมโครโฟน

แทนที่จะกล่าวคำบรรยายที่เต็มไปด้วยข้อความภาษาบาลี และคำศัพท์ พร้อมทั้ง สำนวนโบราณที่ชาวบ้านไม่รู้หรือเข้าใจได้ยาก ท่านพระภิกษุรูปนี้พูดด้วยภาษาและ ถ้อยคำสามัญ ตามโวหารแห่งยุคสมัยที่ประชาชนใช้กันทั่วไป

แทนที่จะเอ่ยอ้างถึงเรื่องไกลตัว ว่าด้วยสวรรค์บนฟ้าและนรกใต้ดินหรือนิทานยุคเมืองพาราณสีหรือความหวังในอนาคต สมัยพระศรีอาริย์ ท่านพระภิกษุรูปนี้เอาธรรมประยุกต์เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันโดยสอนเกี่ยวกับความเป็นอยู่ การ ประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตประจำวันของบ้านเมืองและประชาชน

มีเสียงติเตียนต่อต้านคัดค้านจากบางกลุ่มที่ยึดถือเหนียวแน่นในประเพณี แต่เสียงที่นิยมชมชื่นเห็นชอบเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว และกลายเป็นเสียงข้างที่มากกว่าท่านพระภิกษุรูปนี้ประสบความสำเร็จในการเผยแพร่ด้วยวิธีแสดงธรรมแบบใหม่ แล้ววิธีนี้ก็ค่อย ๆ ได้รับการยอมรับกว้างขวางออกไปจนทั่วประเทศ

พระภิกษุผู้แหวกวงล้อมแห่งประเพณีและนำการแสดงธรรมแบบใหม่เข้ามาใช้อย่างได้รับผลสำเร็จท่านนี้ มีนามว่า **ภิกษุปัญญานันทะ** หรือ**ปัญญานันทภิกษุ** ซึ่งมีชื่อเป็นทางการว่า **พระมหาปิ่น ปญฺญานนฺโท** หรือที่ในปัจจุบันทรงสมณศักดิ์ที่ **พระพรหมมงคลจารย์**

การที่ท่านปัญญานันทะนำวิธีการแสดงธรรมพูดปากเปล่าแบบบรรยาย หรือปาฐกถามาใช้ จนเป็นที่นิยมแพร่หลายทั่วไปได้นี้ ก็เพราะท่านมีความอาจหาญแก้อั้วกล้ากระทำในสิ่งที่เห็นว่าถูกต้อง ดีงาม และเป็นประโยชน์

อย่างไรก็ตาม ลำพังความกล้าหาญนั้นอย่างเดียวยังคงไม่อาจทำให้ท่านทำการอย่างนั้นได้สำเร็จ ความกล้าหาญอย่างเดียวยังไม่อาจทำลายกำแพงประเพณีที่ปิดล้อมออกไปได้ ปัจจัยสำคัญยิ่งที่ช่วยให้ท่านทำการนี้ได้สำเร็จก็คือความสามารถในการแสดงธรรมที่เร้าใจ ชักจูงใจ ง่ายต่อความเข้าใจ ซึ่งทำให้เข้าถึงจิตใจของประชาชน ผลจากความสามารถนี้ทำให้ท่านได้รับความนิยมและยอมรับ ตลอดจนตามอย่างจนกระทั่งกำแพงแห่งความยึดติดในประเพณีไม่สามารถปิดกั้นไว้ได้

ลักษณะเด่นอย่างหนึ่งแห่งการแสดงธรรมของท่านปัญญานันทะ ก็คือการพูดด้วยภาษาง่าย ๆ ที่เข้าใจได้ทันที สำหรับคนทุกประเภททั่วไป และมีท่วงทำนองการอธิบายที่ช่วยให้เรื่องราวน่าสนใจ เข้าใจได้ง่าย เห็นจริงเห็นจัง

ลักษณะเด่นอีกอย่างหนึ่งแห่งการแสดงธรรมของท่าน คือ การคัดค้าน ตีเตียนชี้แจงเพื่อแก้ไขความเชื่อถือและการปฏิบัติต่าง ๆ ที่ผิดหลักการของพุทธศาสนา ซึ่งแพร่หลายอยู่ในสังคม โดยเฉพาะเรื่องไสยศาสตร์ การบวงสรวงอ้อนวอนขอผลประโยชน์จากผีสิง เทวดา เช่น เรื่องศาลพระภูมิ และอำนาจดลบันดาลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ อันเป็นแนวการแสดงธรรมที่ท่านได้ปฏิบัติเรื่อยมา จนกระทั่งบัดนี้

เมื่อการแสดงธรรมแบบพูดปากเปล่า ได้รับความนิยมแพร่หลายออกไปแล้ว ก็ทำให้ชาวพุทธมีทางเลือกเพิ่มขึ้น ในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเผยแผ่ธรรม การแสดงธรรมแบบปากเปล่านั้น จึงกลับกลายเป็นเครื่องช่วยให้การแสดงธรรมแบบนั่งธรรมาสน์ตามประเพณีหลุดพ้นจากการถูกคนจำนวนมากเพ่งมองในแง่ร้ายว่าเป็นกิจกรรมของคนที่ยังอยู่ในประเพณี ซึ่งคร่ำครึ น่าเบื่อหน่าย โดยช่วยให้การแสดงธรรมแบบนั่งธรรมาสน์นั้นมีภาพที่ดีขึ้นในสายตาของคนสมัยใหม่ โดยกลายเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่ประณีตงดงาม ซึ่งควรจะต้องให้มีขึ้นเป็นครั้งคราว ตามความเหมาะสมกับโอกาส เป็นวิถีปฏิบัติอย่างหนึ่ง ในบรรดารูปแบบอันหลากหลายของกิจกรรมเช่นนั้นในสังคมไทย และพลอยให้คนสมัยใหม่มีความรู้สึกต่อวัฒนธรรมประเพณีในทางที่ดีขึ้นด้วย

ปัจจุบันการแสดงธรรมด้วยวิธีพูดปากเปล่า ดังเช่นการปาฐกถาและบรรยายธรรมนั้นเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป จนเห็นเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่มีใครขัดข้อง สะดุดหรือจะต้องตั้งแง่สงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น ต่อไปเบื้องหน้าคนทั้งหลายก็จะไม่ทราบถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมประเพณีในเรื่องนี้ และจะไม่ทราบถึงอัจฉริยภาพของบุคคลผู้ที่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น จึงควรจะได้บันทึกความเป็นมานี้ไว้ให้ปรากฏเป็นหลักฐาน

จริงอยู่ อาจจะมีพระภิกษุท่านอื่นบางรูปได้ริเริ่มปฏิบัติทำนองเดียวกับท่าน **ปัญญานันทะ** ในยุคสมัยเดียวกัน แต่ท่านเหล่านั้นก็อยู่ในกลุ่มที่ใกล้ชิดกับท่านปัญญานันทะนั้นเองและก็ไม่มีความประสบความสำเร็จในการปฏิบัติวิธีการนั้นอย่างกว้างขวางถึงขนาดจนเป็นที่ปรากฏชัดเจนอย่างท่าน **ปัญญานันทะ** จึงควรจะจารึกนามของท่าน **ปัญญานันทะ** ไว้ในฐานะที่เป็นผู้นำพระพุทธศาสนาในสังคมไทยเข้าสู่ยุคใหม่แห่งงานเผยแผ่ ดังที่ได้ตั้งชื่อหัวข้อไว้แล้วแต่ต้น

ท่านที่สองคือ **พระเดชพระคุณพระเทพดิลก** วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ท่านกล่าวถึงพระเดชพระคุณหลวงพ่อบัญญานันทะว่า คือ ต้นแบบของพุทธบริษัทในการสืบสานพระพุทธปณิธานของพระพุทธเจ้า โดยท่านเริ่มเรื่องว่า

จากประวัติของหลวงพ่อบัณฑิตญาณันท์ภิกขุ ทำให้เราพบความจริงประการหนึ่งว่า หลวงพ่อได้ก้าวเดินมาบนทางแห่งพระพุทธปณิธานมาตามลำดับ ต่อเนื่อง แม้ในขณะนี้ทุกคนที่รู้จักคุ้นเคยกับหลวงพ่อก็จะเห็นว่า พระพุทธปณิธาน ที่พระพุทธเจ้าตั้งไว้ เมื่อตอนเสด็จประทับ ณ ต้นไทรชื้อ อชปาลนิโครธ ในสัปดาห์ที่ ๘ แต่การตรัสรู้ ทรงตั้งพระทัยที่จะดำเนินพระชนม์อยู่เพื่อทำงานหลัก ๔ ประการ คือ

ให้พุทธบริษัทได้ศึกษาพระสัทธรรม ให้พุทธบริษัทได้ปฏิบัติตนตามหลักของพระสัทธรรมได้สัมผัสผลจากศีลเป็นต้นไป จนถึงเข้าถึงความสมบูรณ์ในไตรสิกขา จากนั้นใช้ความฉลาดสามารถของตนที่เกิดจากการศึกษาและปฏิบัติจนได้สัมผัสผลตามสมควรแก่ฐานะ อาศัยความกรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ ต้องการให้เขาได้อย่างที่ตนได้ เป็นอย่างที่ตนเป็น มีอย่างที่ตนมี ด้วยการเผยแผ่พระสัทธรรมแก่คนเหล่านั้น โดยวิจิตรพิสดารเต็มตามกำลังความสามารถแห่งตน ยามใดที่ปรปวาท คือ การกล่าว การปฏิบัติที่ขัดแย้งกับหลักของพุทธธรรมเกิดขึ้น ก็พยายามแก้ไขปรปวาทเหล่านั้นให้ยุติลงด้วยความเรียบร้อย

หลวงพ่อบัณฑิต คุณธรรม ผลงานที่น่าศึกษาหลายเรื่องเหลือเกิน แต่ในที่นี้จะอาศัยมาตรวัดหลัก คือ การสืบสานพระพุทธปณิธาน ๔ ประการดังกล่าวแล้วในตอนต้น อันเป็นภารกิจร่วมกันของพุทธบริษัท หลวงพ่อและบูรพาจารย์ในอดีต คือ ต้นแบบในการสืบสานพระพุทธปณิธานของพระพุทธเจ้า ข้อนี้ก็น่าคิดมาก คือหลวงพ่อบัณฑิตอายุยืนมาก มีผลงานครบทุกด้านในองค์กรบริหารตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ งานด้านการศึกษา การเผยแผ่ การบริหาร การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ และการศึกษาสงเคราะห์ มีความโดดเด่นจนน่าทึ่งว่า ไม่น่าจะทำได้ด้วยลำพังบารมีของพระเถระเพียงรูปเดียว แต่หลวงพ่อกลับทำได้และโดดเด่น ในประเด็นของการสืบสานพระพุทธปณิธาน ๔ ประการคือ

๑. การศึกษาพระปริยัติสัทธรรม หากเรามองเพียงเปรียญและนักธรรมอาจจะไม่สูงแต่ความรู้ของหลวงพ่อบัณฑิต ไม่ว่าจะพูดเรื่องอะไร ดูท่านเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องนั้น ๆ แสดงว่าการศึกษาของท่านผ่านระบบพหุสูต ๕ ระดับ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ คือ

๑.๑ สุตตะ มีการศึกษาเรียนรู้ ประสบการณ์ในสาขาวิชาการต่าง ๆ ทั้งส่วนที่สังคมเรียกว่าคดีโลกและคดีธรรม โดยเฉพาะวิชาด้านสังคมศาสตร์ มีปรากฏในเอกสาร การแสดงปาฐกถาของท่านได้สอดคล้องกับธรรมะที่ท่านนำมาแสดงอเนกอนันต์

๑.๒ ธตา หลวงพ่อมีความทรงจำเป็นเลิศ เลิศจนไม่น่าเชื่อว่าคนแก่อายุเกือบร้อยปียังสามารถแสดงปาฐกถาได้เป็นชั่วโมง กว่าชั่วโมง ได้สะท้อนให้เห็นทั้งความรู้ ความจำ ความเข้าใจและที่สำคัญ คือ สัมผัสตรงทางใจ

๑.๓ วจสา ปริจิตา ทรงจำมีความแม่นยำในหลักสำคัญ โดยเฉพาะพุทธศาสนสุภาษิตจำได้ดีมาก ๆ สามารถยกมารับรองในการแสดงปาฐกถาธรรมของท่านแต่ละคราว บางคราวเป็นเรื่องสมัยท่านเป็นเด็ก ๆ ยังนำมาเล่าได้เป็นเรื่องเป็นราว ความแม่นยำในสาขาวิชาการต่าง ๆ ของท่านบางคราวเราได้พบว่ามีความต่อเนื่องกันหลายบรรทัด น่าอัศจรรย์

๑.๔ มนสาอนุเปกขิตา นำหลักธรรม วิชาการเหล่านั้นมาเพ่งพินิจพิจารณาด้วยใจ เป็นลักษณะของวิมังสา โยนิโสมนสิการ ธัมมวิจย เป็นกระบวนการแห่งปัจเจกการ

๑.๕ ทิฏฐิยา สุปฎิวิทธา แทงตลอดหลักธรรมเหล่านั้นด้วยใจ ส่วนหนึ่งคงสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ตรงในการเผยแผ่พระพุทธานุศาสนายาวนาน จนกลายเป็นการคิดค้น ศึกษา สนทนา แสวงหา สอบทาน เทียบเคียง ยังนึกถึงความเข้าใจหลักธรรมของหลวงพ่อบัญญานันทภิกขุ เป็นเหมือนศึกษาวิชาแพทย์ของหมอซึกโกมารภัจ คือ มองทุกอย่างสามารถทำได้ทั้งหมด หลวงพ่อสามารถมองทุกอย่างเป็นธรรม แสดงว่าธรรมล้วน ๆ หมุนไปเป็นไปตามเหตุปัจจัย

คราวหนึ่งมีการประชุมเพื่อวางแผนในการเผยแผ่ธรรมะ โดยมีท่านเจ้าคุณ**พระธรรมวโรดม** (บุญมา คุณสมฺปนฺโน) วัดเบญจมบพิตร ท่านปรารภถึงการเทศน์ การปาฐกถาธรรมของพระในประเทศไทยเป็น ๔ ประเภท คือ

พูดให้ฟัง พูดให้คิด พูดให้รู้และพูดให้ทำ ประเภทแรกท่านยกตัวอย่าง หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุว่า สามารถพูดให้ฟังได้ทุกเรื่อง สามารถนำเอาอะไรก็ได้ มาแสดง เป็นธรรมได้ คนฟังทุกชั้นสามารถเข้าใจตามที่ท่านนำมาแสดง และทุกคน จะรู้สึกว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว ที่มีปัญหาที่มีปัญหาจริง ๆ ที่มีคุณประโยชน์ก็มีคุณ ประโยชน์จริง แต่เพราะว่าความแตกต่างกันของคนฟัง อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะทำตามได้หมด ทุกคน แต่ท่านผู้ทำหน้าที่อนุเคราะห์ต่อชาวโลกได้ทำแล้ว

ประเภทที่สอง เป็นการพูดให้รู้ ส่วนมากจะเน้นไปที่หลักทางวิชาการ ต้องการ ชี้แจงให้ผู้ฟังเข้าใจในสาขาวิชานั้นว่า เรื่องนั้นท่านว่าไว้อย่างไร โดยนำเอาหลักการ ในเรื่องนั้น ๆ มาชี้บอกตามที่ปรากฏในสาขาวิชานั้น ๆ

ประเภทที่สาม พูดให้คิด เป็นการนำเสนอแนะในรูปหลักคิดพิจารณา เทียบเคียง สอบทาน คนจะต้องใช้หลักโยนิโสมนสิการในการนำข้อความนั้นมาคิดต่อ คิดในรูปแบบ อธิบายขยายความเทียบเคียงกับหลัก และสิ่งที่ตนได้ศึกษา จำทรงมา จนสามารถ พัฒนาระบบความคิดของตนให้สามารถคิดได้ คิดดี คิดชอบ

ประเภทสุดท้าย ต้องเป็นท่านมีวาสนาบารมีสูง สังคมยอมรับนับถือ จนบางท่าน กลายเป็นปาปมุต คือ ท่านจะว่ากล่าวอย่างไรก็พร้อมที่จะรับฟัง แม้บางครั้งอาจจะ ถูกตำหนิ แต่รู้สึกว่าคุณได้รับพรจากท่านผู้นั้น

จากประเภทนักพูดที่ท่านบอกไว้ทั้ง ๔ ประเภทนั้น เราจะเห็นว่ามืออยู่ในการพูด ของหลวงพ่อกับทั้ง ๔ ประการ เพียงแต่ว่าในแต่ละกรณีท่านจะเน้นไปในทางใด เท่านั้นเอง มีเรื่องเป็นอันมากที่พระทั่วไปไม่มีบารมีพอที่จะพูดให้คนเขาทำตามได้ แต่หากให้หลวงพ่อบุคคลในกรณีนั้น ๆ จะเป็นเหตุให้คนที่ยอมรับนับถือท่านทำตามได้ง่าย มีวิฤติทางอารมณ์กลายเป็นความขัดแย้งกันภายในสังคมพระนักพูดนักเทศน์เป็น อันมากอาจจะพูด แต่จะไม่เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้สึกนึกคิด หรือ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไม่ได้ จำต้องได้พระมหาเถระระดับหลวงพ่อบุคคลคนพูด คนจึง เกิดการยอมรับนับถือศรัทธา พร้อมทั้งจะฟังและทำตาม แต่ต้องยอมรับว่าหลวงพ่อบุคคล

สร้างบารมีในการเผยแผ่มานานมากแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่วัดปากนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จนถึงปัจจุบัน และน่าจะอยู่ต่อไปอีกนาน ด้วยเทพศาสเซส ซีดี้. วีซีดี. และหนังสือจำนวนมาก หลวงพ่อคงเป็นอย่างหลวงพ่อพุทธทาส คือ ตาย แต่ยังอยู่ด้วยผลงานร่วมสมัยได้ตลอดไป

๒. ในการปฏิบัติตามศาสนธรรม ดังได้กล่าวแล้วว่า ในส่วนตัว รู้จัก หลวงพ่อในนามของปัญญาันทภิกขุมานาน แต่พบเห็นตัวท่านครั้งแรก เมื่อตอนที่ท่านไปปาฐกถาธรรมที่สภาการศึกษาหมามกุฏราชวิทยาลัย แต่กลับได้ใกล้ชิดคือ พุดกับท่าน ได้ไหว้ท่านเมื่อ พ.ศ. ประมาณ ๒๕๒๕ จากการพบครั้งแรกเห็นบุคลิกของ หลวงพ่อ มีรูปร่างทรวดทรงแบบคนภาคตะวันตก ท่าทางสง่า สูงใหญ่มีความมองอาจ เชื่อมั่นในตนเองสูง แต่สะท้อนความอบอุ่นเป็นมิตร มากด้วยเมตตากรุณา ที่คนซึ่ง เข้าใกล้ชิดสามารถสัมผัสได้ คุณธรรมของชาวพุทธ หรือแม้แต่มนุษยชาติทั้งหลาย ในส่วนใดก็ตามหากคนเหล่านั้นได้พัฒนามามากพอสมควร สิ่งที่คุณอื่นสามารถสัมผัสได้ คือ ปัญญา ความรอบรู้ที่ทำหน้าที่ขจัดโมหะ บรรเทา ลดโมหะลงมากเท่าไร ปัญญา ของท่านจะโดดเด่นเท่านั้น แต่จะทราบปัญญาของท่านจากการฟัง การสนทนา การศึกษาผลงานของท่าน จิตใจจะบริสุทธิ์จากอาการของราคะ โทสะ และโมหะ ที่เด่นมากคือต้องสามารถสัมผัสอารมณ์โลกที่มีชีวิตด้วยเมตตา ไมตรี สิ่งที่เป็น ทรัพย์สินของคนอื่น ด้วยความไม่โลภทรัพย์สินของตนเองด้วยความพร้อมที่จะเสียสละ สงเคราะห์อนุเคราะห์คนอื่นด้วยความเมตตากรุณา แหะละนี่คือเส้นทางแห่งพระพุทธคุณ ที่เราสวดสรรเสริญกันตามลำดับการเกิด คือ

พุทธโธ พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้รู้

สุสุพุทธโธ กอปรด้วยความบริสุทธิ์จากอำนาจของสรรพกิเลส

กรรณามหณณโว ทรงมากไปด้วยมหากรุณาต่อสรรพสัตว์

คนดีในโลกนี้ต้องสามารถสะท้อนพระพุทธคุณจากใจของตน ด้วยอาการกาย วาจา จนสำแดงให้เห็นความอ่อนโยนภายในจิต ความอ่อนหวานทางวาจาและ

ความอ่อนน้อมทางกาย มาตรฐานทั้ง ๓ ประการนี้นำมาจับกับหลวงพ่อบัณฑิตนักปฏิบัติ เพราะท่านสามารถสัมผัสได้มากพอที่จะเป็นปูชนียบุคคล มีความเป็นสุขฉายาสสูง

แสดงว่าผลจากการเจริญในไตรสิกขา เป็นพัฒนาศีลสมาธิปัญญาของท่านนั้นมีพลังมากพอที่จะสยบอาการของความโลภ โกรธ หลง ด้วยศีล สมาธิ ปัญญาตามลำดับ แผลงนี้คือผลจากการปฏิบัติจนได้สัมผัสผล ที่คนใกล้ชิดกับหลวงพ่อก็เห็นได้อย่างชัดเจน พิสูจน์ได้ชัดในกรณีที่หลวงพ่อดำเนินการทำอะไร ด้วยงบประมาณมากเพียงไร แต่กลับได้รับการสนับสนุนจากสาธุชนอย่างกว้างขวาง ยังมองว่านี่คือการเก็บการสะสมความเสียสละของท่าน ในการทำการสงเคราะห์ชาวบ้านด้วยธรรมสังคหะมานาน คนเป็นอันมากที่ได้ถือตามปฏิบัติตามธรรมในพระพุทธศาสนา ที่หลวงพ่อนำมาแสดงในรูปแบบต่างๆ แล้วนำไปปฏิบัติ เป็นเหตุให้เขาเจริญด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ที่เมื่อโยงกลับไปถึงสาเหตุที่มา เขาได้พบว่า เพราะได้ฟังธรรมะจากหลวงพ่อก็เกิดความสำนึกคุณ ความกตัญญูทวนที่ต่อพระรัตนตรัย ในขณะที่ใจของหลวงพ่อก็ได้สัมผัสอาการของนิโรธสัง ในระดับของความสงบเย็นตามสมควรแก่กรณี

๓. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่ในความเป็นจริงคือการหมั่นงล้าของพระสังฆธรรมตามโครงสร้างของพระสังฆธรรม ๓ ประการ ในความจริงเป็นการเริ่มจากพระปฏิเวธสังฆธรรมจากพระเหตุภัยของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากการตรัสรู้ การศึกษาศาสนธรรมจากพระไตรปิฎกในความเป็นจริงแล้ว เราศึกษามาจากตัวปฏิเวธ เพียงแต่สำหรับผู้ศึกษาเป็นปริยัติเท่านั้น แต่องค์ธรรมมีความเป็นปฏิเวธอยู่โดยสถานะ ดังนั้นเมื่อถึงผลของการปฏิบัติจะต้องออกมาเป็นรูปของปัญญา บริสุทธิ กรุณา ตามเสด็จพระพุทธคุณ ถ้าผลไม่ออกมาอย่างนี้แสดงว่าก้าวพลาด เพราะออกไปทางมิจฉามรรค แต่ถ้าตราบใดที่เดินไปตามหลักอริยมรรค ผลจะต้องออกมาทางเดียวกันจะต่างก็เพียงการลดลงของกิเลส และการเพิ่มขึ้นของกุศลธรรมเท่านั้น

การแสดงธรรม หลวงพ่อท่านจัดว่าเป็นพระธรรมกถึกที่ไม่ตื่นเต้น หรือหวา เช่นเดียวกับหลวงพ่อกุฑทาส แต่กลับหนักแน่นมั่นคงต่อเนื่องยาวนาน ร่วมสมัย เพราะหลักการในการเผยแผ่ธรรมของท่าน สอดรับกับคุณสมบัติของการเผยแผ่ที่มีการยกย่องพระพุทธรูปเจ้าว่า ทรงแสดงธรรมประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. สันถัสสนา แสดงธรรมในเรื่องนั้นมีความแจ่มแจ้งชัดเจน ฟังแล้วเห็นตาม คล้อยตามจนมีคนไม่น้อยที่มีความรู้สึกว่หลวงพ่อกุฑทาสอยู่กับตนอยู่ เป็นหลักการที่เรียกว่า สมบูรณ์ด้วยอรรถะหรือเนื้อหา พญัญชนะคือภาษาที่นำมาสื่อสารง่ายต่อการทำความเข้าใจของผู้ฟัง คนฟังจะมีความรู้สึกว่เป็นวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับตน หรือเป็นเรื่องของตน

๒. สมาทปนา สามารถเชิญชวน ชักชวนให้ผู้ฟังเห็นตามคล้อยตาม ตามหลักของพระธรรมกถึกที่ว่แสดงธรรมไปตามลำดับไม่ตัดลัดให้ขาดความ อ่างเหตุผล ชี้แจงแนะนำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ ตั้งจิตปรารถนาที่จะให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ ไม่แสดงธรรมกระทบตนและบุคคลอื่น ซึ่งแต่ละอย่าง เป็นการสะท้อนออกมาจากจิตที่ก่อปรด้วยปัญญา บริสุทธิ์และกรุณา ตามสมควร แก่สถานะของผู้แสดง

๓. สมุตเตชนา สามารถปลุกเร้าจิตใจให้เกิดความอาจหาญ มีความเชื่อมั่น ที่ตามปกติแล้วคนมักจะมีความรู้สึกว่ตนไม่รู้ ทำไม่ได้ ไม่เป็น ไม่เข้าใจ แต่เมื่อฟัง ไปแล้ว ใจจะเกิดการสะสมความเชื่อมั่นขึ้นตามลำดับจนมีความรู้สึกว่ ไม่ได้ต้องได้ ไม่รู้ต้องรู้ ไม่เป็นต้องเป็น ไม่เข้าใจต้องเข้าใจสมัยก่อนเราได้ยินศิษย์ของหลวงพ่อกุฑทาสท่านที่ใช้นามว่ “นันทะ” ต่อท้าย จนมีการพูดกันว่าเกิดตระกุนันทะขึ้นมา ท่านเหล่านั้นมีความสามารถเฉพาะตัว แต่ไม่มีใครโดดเด่นจนใกล้เคียงกับหลวงพ่อกุฑทาส

๔. สัมปหังสนา คนฟังมีความรู้ผลิตเพลิน เบิกบานใจไปกับการฟัง คนที่ฟัง ถ้ามีการถ่ายเป็นภาพไว้ในขณะที่หลวงพ่อกุฑทาสปาฐกถา จะพบเห็นใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส แม้บางครั้งจะเป็นการดำหนิเช่นเรื่องพระภูมิเจ้าที่ ผีसाงเทวดา เครื่องรางของขลัง ที่หลวงพ่อกุฑทาสอ้างถึงมาอย่างต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบันแต่คนฟังกลับรู้สึกเป็นสุข เบิกบาน

ใจที่ได้ยินเพราะเป็นอย่างไรงี้คงเป็นอย่างนั้น เมื่อพฤติกรรมทางสังคมบางส่วนเป็นอย่างนั้นอยู่ การพูดท้วงติงในประเด็นนั้น ๆ ก็คงต้องเป็นอย่างนั้น

ที่เด่น คือ หลวงพ่อสามารถเผยแผ่ออกไปได้ใน ๔ ลักษณะ ตามที่หลวงพ่อบุทธทาสท่านได้พูดไว้ถึงวิธีการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้า สามารถยึดถือเป็นแบบได้ทั้งในส่วนที่ “ทรงสอนให้รู้ ทรงทำให้ดู ทรงอยู่ให้เห็น ทรงสงบเย็นให้สัมผัส” ตามปกติแล้วไม่ว่าพระหรือฆราวาสที่เป็นนักปกครอง มักจะไม่ค่อยสงบเย็น แต่กลับแสดงให้เด่นอหังการ ในฐานะที่ตนเป็นผู้ยิ่งใหญ่ บางคนสัมผัสได้ถึงรังสีอำมหิตสัมผัสแล้วร้อน แต่หลวงพ่อก็จะเป็นเจ้าอาวาส เจ้าคณะภาค แต่กลับแสดงรังสีแห่งความสงบเย็น ให้คนที่เข้าไปใกล้ได้สัมผัสความอบอุ่นที่เรียกว่า สุขฉายา

๔. ด้านของการพิทักษ์พระพุทธศาสนา จากการสังเกตติดตามการทำงานของหลวงพ่อบุทธทาสทุกครั้งที่มีภัยเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนา หลวงพ่อก็จะมีบทบาทร่วมในการชี้แจงแสดงความคิดเห็นทุกคราว ที่สำคัญคือตามปกติแล้วพระเราจะกลัวต่อศาสนภัยที่มาจากต่างศาสนา หรือลัทธิการเมืองบางท่านตีความพระพุทธานุชาตินิยมความเป็นจริงการบริหารองค์พระพุทธศาสนามีหลักของนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ ตระหนักถึงภารกิจที่ต้องรักษาพระพุทธศาสนาให้เกิดความมั่นคง แม้เราจะสวดพุทธชัยมงคลคาถากันทุกครั้งในพิธีมงคล แต่ยากที่จะมีคนคิดว่า นั่นคือหลักการวิธีการในการพิทักษ์รักษาองค์พระ โดยพระพุทธเจ้าทรงทำพระองค์เป็นต้นแบบให้ดูว่ายามใดมีปรีชาญาณเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนา ทั้งจากภายในและภายนอก พุทธบริษัทจะต้องสามารถแก้ไขปรีชาญาณให้ยุติลงด้วยความเรียบร้อย แต่ศาสนภัยเกิดขึ้นเมื่อไรพระส่วนมากมักจะคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ของตน ทั้ง ๆ ที่เป็นหน้าที่ติดตัวมาจากการประเทศตนเป็นพุทธมามกะมาแล้ว แต่หลวงพ่อก็ไม่เคยละเลยประเด็นนี้ แม้ในคราวที่มีการเรียกร้องให้มีกระทรวงพระพุทธศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมไทย จนผ่อนมาเป็นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หลวงพ่อก็ยังเข้าไปร่วมปาฐกถาที่หน้ารัฐสภาด้วยตัวท่านเอง ทั้ง ๆ ที่ตอนนั้นอายุท่านเลย ๘๐ มาแล้วก็ตาม

พระเดชพระคุณหลวงพ่อบัณฑิตท่านนั้น มักเตือนให้สติกับทุกคนให้ได้คิดเสมอว่า “เกิดมาทำไม...มีชีวิตอยู่เพื่ออะไร...สิ่งที่ดีที่สุดในที่ที่เราเกิดมาแล้วจะต้องทำนั้นคืออะไร...และเราได้ทำสิ่งนั้นแล้วหรือยัง...”

ตลอดชีวิตของพระเดชพระคุณหลวงพ่อบัณฑิตท่านนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาเข้มข้นทุกช่วงวัยของชีวิต ได้รับการยกย่องให้เป็น “ผู้สูงอายุแห่งชาติ ปี พ.ศ. ๒๕๕๐” นั้นเป็นการยืนยันว่าตลอดชีวิตที่ยาวนาน ๙๖ ปี ได้ทำงานมาโดยตลอด และปัจจุบันก็ยังทำงานอยู่

จากทัศนคติของพระมหาเถระของคณะสงฆ์ไทย จึงเป็นเครื่องยืนยันในการที่จะยกย่องพระเดชพระคุณหลวงพ่อบัณฑิตท่านนั้น (บัณฑิตท่านนั้น) เป็นแบบอย่างของคนดีแห่งแผ่นดินไทย

ขอปิดท้ายด้วยข้อความของ**พระธรรมกิตติวงศ์** (ราชบัณฑิต) วัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง กรุงเทพมหานครว่า

มิได้หวังให้หลวงพ่อบัณฑิตท่านนั้น แต่หวังให้หลวงพ่อบัณฑิตท่านนั้นเป็นต้นแบบแก่พระหนุ่มเณรน้อยตราบนานเท่านาน เพราะในยุคนี้นี้พระที่มีใจรักถึงมอบกายถวายชีวิตเพื่องานเผยแผ่และทำอย่างจริงจังสร้างสรรค์ ด้วยความมานะ อุตุน ต้อสู้ เข้มแข็งและต่อเนืองเช่นหลวงพ่อบัณฑิตท่านนั้นได้ยากเต็มทีแล้ว